

Qlobal Korrupsiya Barometri

3 iyun 2009

Samir Əlibəyov
PR və Media Mütəxəssisi
Şəffaflıq Azərbaycan

Rəna Səfərəliyeva
İcraçı Direktor
Şəffaflıq Azərbaycan

“Transparency International” (Beynəlxalq Şəffaflıq) təşkilatının *Global Korrupsiya Barometri* nədir? Bunun özünəməxsusluğu nədən ibarətdir? Sorğunu kim aparır?

- yeganə ümumdünya üzrə aparılan ictimai fikir sorğusudur.

- Altıncı buraxılış olaraq 2009-cu ilin Barometri:

dünyanın 69 ölkəsi

73,132 respondent

- Gallup International tərəfindən həyata keçirilir.
- 2009-cu ildə - daha 18 ölkə - sırasına Azərbaycan, Gürcüstan, Ermənistan
- Azərbaycan Barometrə ilk dəfədir ki, daxil edilib.
- Azərbaycanda Puls-R Sosioloji Xidmət təşkilatı

Barometr sorğusu kimlər arasında aparılır?

- Əhali - seçmə təmsil qrupu

Sorğu nə vaxt və necə aparılıb?

- 2008-ci ilin oktyabr və 2009-cu ilin mart ayları
- Üsul: üz bəsurət, telefon və internetdə intervyular

Barometrin müxtəlif buraxılışların müqayisə etmək mümkündürmü?

- Bəli, mümkündür. Suallar təkrarlanan buraxılışlarda birbaşa müqayisələr etmək mümkündür və getdikcə tendensiyalar müəyyənləşdiriləcək. Bu günədək Barometrin altı buraxılışı çıxmışdır və bu səbəbdən vaxtaşırı müqayisələr etmək imkanı yaranır.

Barometrin keyfiyyətinə “Transparency International” təşkilatı necə təminat verir?

- Barometrin sorğu vərəqələri “Transparency International” təşkilatının İndeks Məşvərətçi Komitəsi tərəfindən təhlil olunur və bu Komitə korrupsiya, ekonometriya və statistika sahələri üzrə işləyən aparıcı beynəlxalq ekspertlərdən ibarətdir

Barometrdən necə istifadə etmək olar?

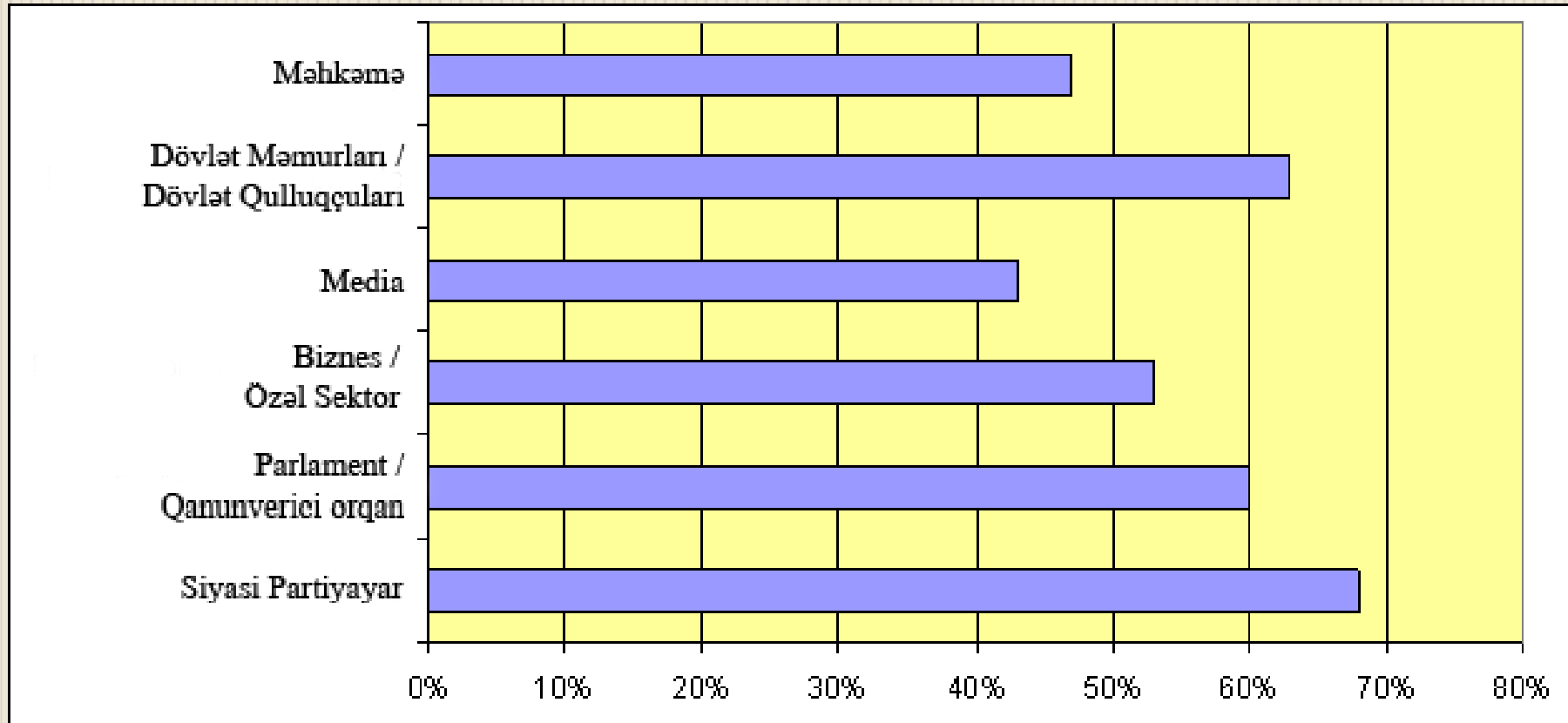
- Barometr korrupsiya barədə cəmiyyətin fikir və təcrübəyə əsaslanan ilkin məlumatların bol mənbəyidir.
- İdarəetməni təmin edənlər Barometri ictimai institutların və xidmətlərinin nə dərəcədə korrupsiyaya uğramasının vətəndaşların qavramasını başa düşmək üçün istifadə edə bilirlər.
- Vətəndaş cəmiyyəti, tədqiqatçılar, anti-korrupsiya üzrə digər maraqlı tərəflər və jurnalistlər Barometr məlumatlarını müəyyən bir ölkədə korrupsiyanın səviyyəsi barədə məlumatlılığın artırılmasını qiymətləndirmək üçün istifadə edə bilirlər.
- Tədqiqatçılar bir sıra ölkələrdə korrupsiyanın səbəblərini və nəticələrini tədqiq etmək üçün istifadə edə bilirlər.

“Transparency International” təşkilatının *Barometri Korrupsiya Qavrama İndeksindən və Rüşvət Ödəyənlərin İndeksindən necə fərqlənir?*

- *Qlobal Korrupsiya Barometri (QKB)* geniş ictimaiyyətin korrupsiya barədə fikirlərini qiymətləndir, amma Korrupsiya Qavrama İndeksinə xarici və yerli investorlar da daxil olmaqla ekspertlərin fikirlərini əks etdirir.
- *Rüşvət Ödəyənlərin İndeksi (RÖİ)* biznes rəhbərləri arasında aparılan sorğudan hazırlanmışdır. Azərbaycan indiyədək Rüşvət Ödəyənlərin İndeksinə daxil edilməmişdir.

Aparıcı sahələrdə geniş ictimaiyyət tərəfindən korrupsiyanın qavraması
Aşağıdakı təşkilatların ölkədə nə dərəcədə korrupsiyaya uğramış hesab edirsiniz?

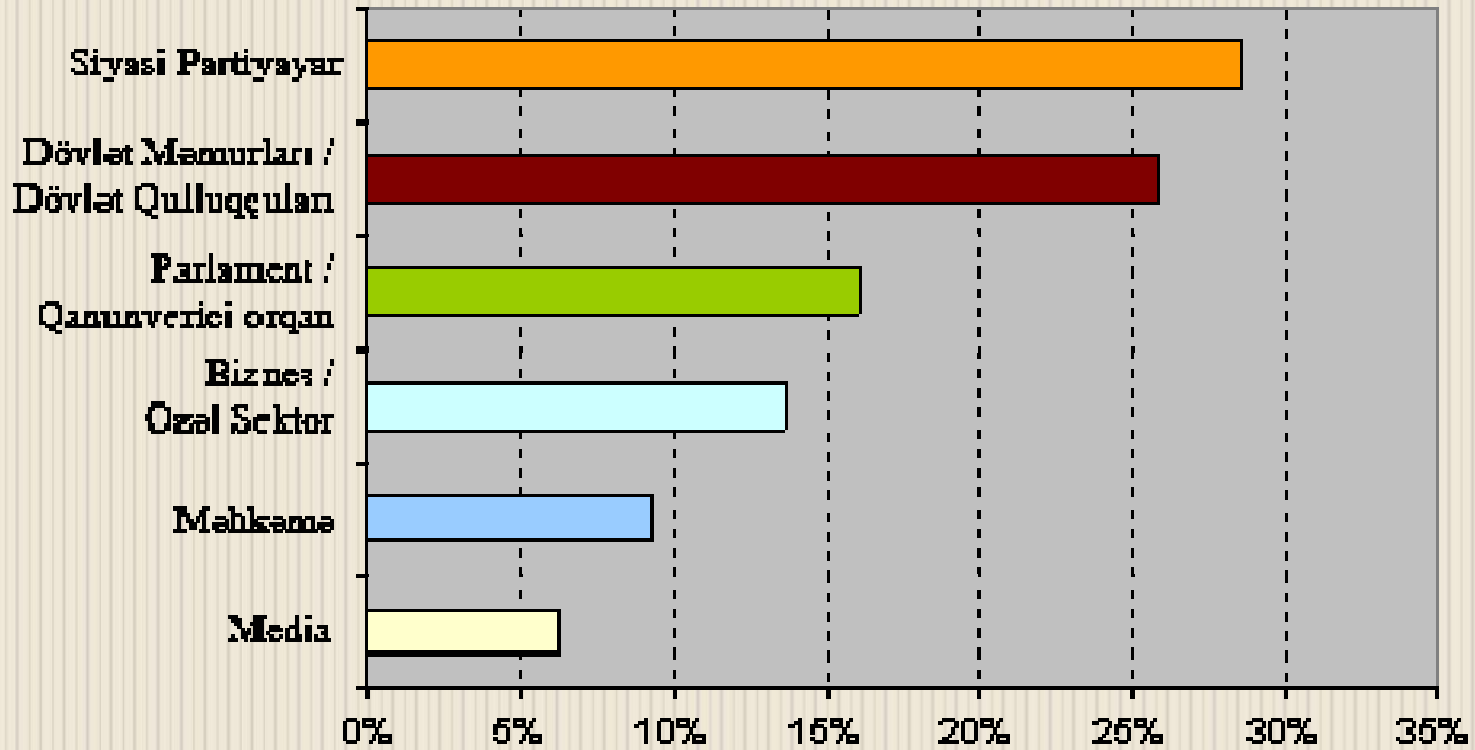
Korrupsiyaya uğramış hesab olunan təşkilatlar, ümumi nəticələr

Azərbaycan: Məhkəmə (4.0) və Dövlət qulluğu (3.9) şkala üzrə 1: korrupsiyaya uğramamış, 5: son dərəcədə korrupsiyaya uğramış.

Aşağıdaki altı sahələrdən/təşkilatlardan hansını daha çox korrupsiyaya uğramış hesab edirsiniz?

Korrupsiyaya ən çox uğramış bir təşkilat/sahə, ümumi nəticələr

daha çox korrupsiyaya uğramış bu təşkilatları hesab edən respondentlərin 9%

Müxtəlif regionlar, müxtəlif nöqtəyi-nəzərlər: Korrupsiyaya ən çox uğramış bir təşkilat/sahə, ölkə üzrə

Təşkilat / Sahə	Ölkə / Ərazi
Siyasi Partiyalar	Argentina, Austria, Bolivia, Bosnia and Herzegovina, Chile, Colombia, El Salvador, Finland, Greece, Hungary, India, Israel, Italy, Lebanon, Malaysia, Nigeria, Serbia, South Korea, Thailand, United Kingdom, Venezuela.
Parlament / Qanunverici orqan	Indonesia, Panama, Romania, United States.
Biznes / Özel Sektor	Brunei Darussalam, Canada, Denmark, Hong Kong, Iceland, Luxembourg, Moldova, Netherlands, Norway, Portugal, Singapore, Spain, Switzerland.
Dövlət Məmurları / Dövlət Qulluqçuları	Azerbaijan, Belarus, Cameroon, Czech Republic, Ghana, Iraq, Japan, Kenya, Kuwait, Lithuania, Morocco, Pakistan, Philippines, Poland, Russia, Senegal, Turkey, Ukraine, Zambia.
Məhkəmə	Armenia, Bulgaria, Cambodia, Croatia, FYR Macedonia, Georgia, Kosovo, Mongolia, Peru, Senegal, Uganda.

Korrupsiyaya ən çox uğramış bir təşkilat/sahə, bəzi ölkələr üzrə dəqiq rəqəmlərlə

Ölkə	Siyasi Partiyalar	Parlament / Qanunverici Orqan	Biznes / Özəl Sektor	Media	Dövlət Məmurları / Dövlət Qulluqçuları	Məhkəmə
Dövlət Qulluğu						
Yeni Müstəqil Ölkələr + Monqolustan; Qərbi Balkan ölkələri + Türkiyə; Orta Şərqi və Şimali Afrika; Asiya və Sakit okeanı regionu						
Azərbaycan	1%	4%	16%	1%	49%	29%
Rusiya	9%	8%	9%	3%	63%	8%
Ermənistan	11%	12%	12%	13%	18%	33%
Gürcüstan	12%	16%	9%	6%	21%	37%
Türkiyə	14%	13%	25%	10%	35%	3%
Küveyt	13%	9%	10%	12%	54%	2%
Pakistan	12%	14%	12%	8%	40%	14%
Siyasi Partiyalar						
AŞ +, Latın Amerika, Alt-Sahara Afrika regionu						
Avstriya	35%	4%	28%	17%	11%	5%
Venesuela	34%	8%	3%	11%	30%	14%
Nigeriya	63%	14%	5%	3%	9%	5%
Parlament / Qanunverici Orqan						
Şimali Amerika						
ABŞ	20%	30%	22%	12%	13%	2%

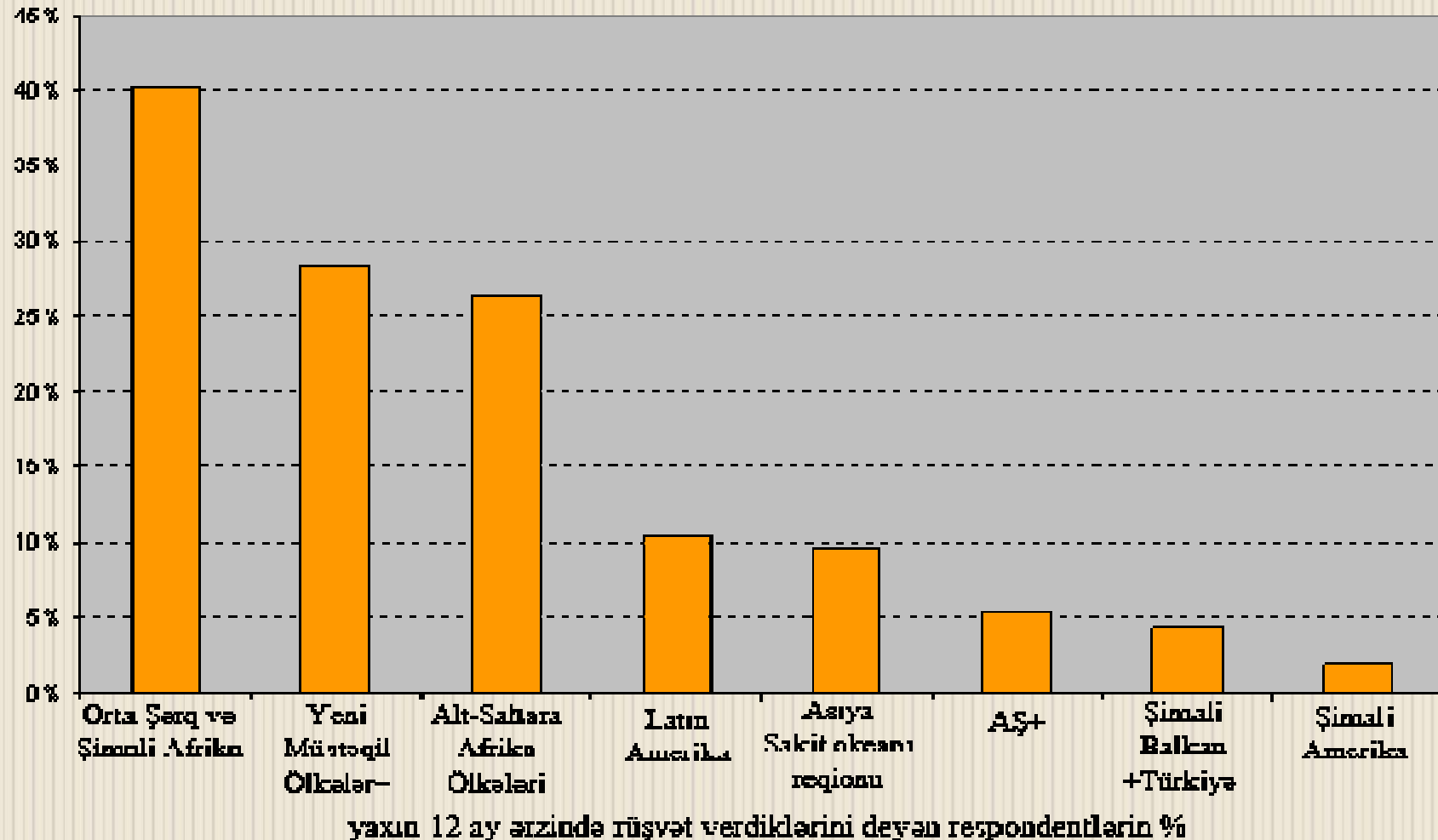
Geniş ictimaiyyətin aparıcı sahələrin korrupsiyaya uğramasının qavranması üzrə xülasə

Orta hesabla siyasi partiyalar və dövlət qulluğu sahələri dünyada korrupsiyaya daha çox uğramış sahələr hesab olunur. Lakin, ümumi nəticələr ölkələr üzrə mühüm fərqləri ört-basdır edir. Belə ki, sorğu aparılmış ölkələrdən 13-də özəl sektor korrupsiyaya daha çox uğramış sahə kimi güman edildiyi halda digər 11 ölkədə korrupsiyaya daha çox uğramış məhkəmə sektoru sayılır. Azərbaycanda dövlət qulluğu (49% ilə) və məhkəmə sektoru (29% ilə) korrupsiyaya daha çox uğramış sahələr kimi göstərilib. Maraqlısı budur ki, eyni sahələr üzrə Rusiyada dövlət qulluğu - 63% və məhkəmə sektoru - 8%, Türkiyədə isə 35% və 3% münasib olaraq göstərilmişdir.

İnsanların korrupsiya təcrübələri

Yaxın 12 ayda siz və ya sizin ailənizdə yaşayan hər hansı bir formada rüşvət vermisinizmi?

Yaxın 12 ay müddət ərzində rüşvət vermiş insanların faiz dərəcəsi, region üzrə

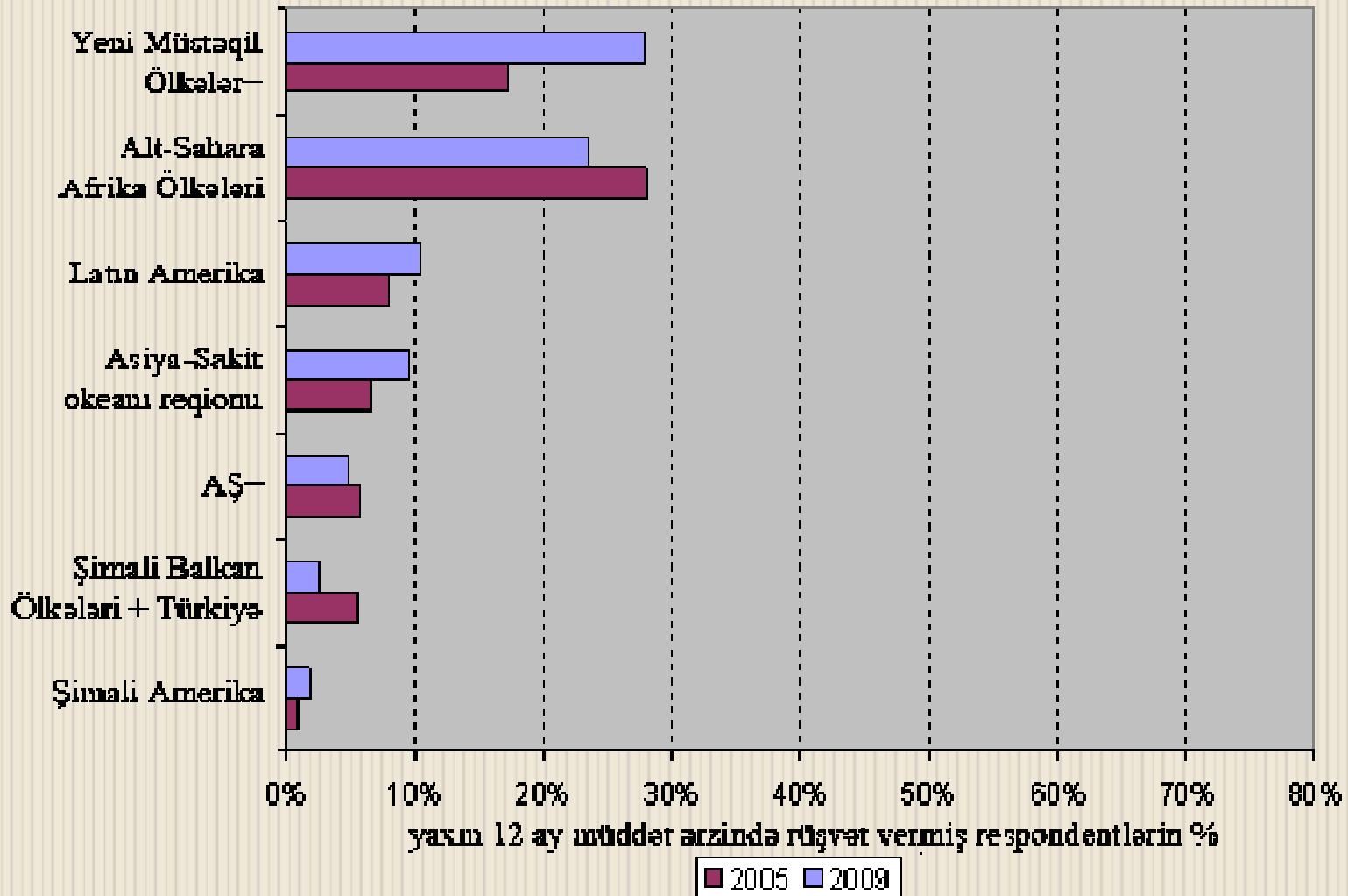

Rüşvət üzrə korrupsiyaya daha çox uğramış hesab olunan ölkələr

		Ölkə / Ərazi
yaxın 12 ay ərzində rüşvət verdiklərini deyan respondentlər %	Qrup 1: 50% yuxarı	Cameroon, Liberia, Sierra Leone, Uganda.
	Qrup 2: 11% - 49% arası	Armenia, Azerbaijan, Bolivia, Cambodia, Ghana, Indonesia, Iraq, Kenya, Lithuania, Moldova, Mongolia, Russia, Senegal, Venezuela.
	Qrup 3: 13% - 22% arası	Belarus, Greece, Hungary, Kosovo, Kuwait, Lebanon, Nigeria, Pakistan, Peru, Romania, Serbia, Ukraine.
	Qrup 4: 7% - 12% arası	Bosnia and Herzegovina, Chile, Colombia, Czech Republic, Hong Kong, India, Malaysia, Philippines, Thailand.
	Qrup 5: 6% az	Argentina, Austria, Brunei Darussalam, Bulgaria, Canada, Croatia, Denmark, Finland, FYR Macedonia, Georgia, Iceland, Israel, Japan, Luxembourg, Netherlands, Norway, Panama, Poland, Portugal, Singapore, South Korea, Spain, Switzerland, Turkey, United Kingdom, United States.

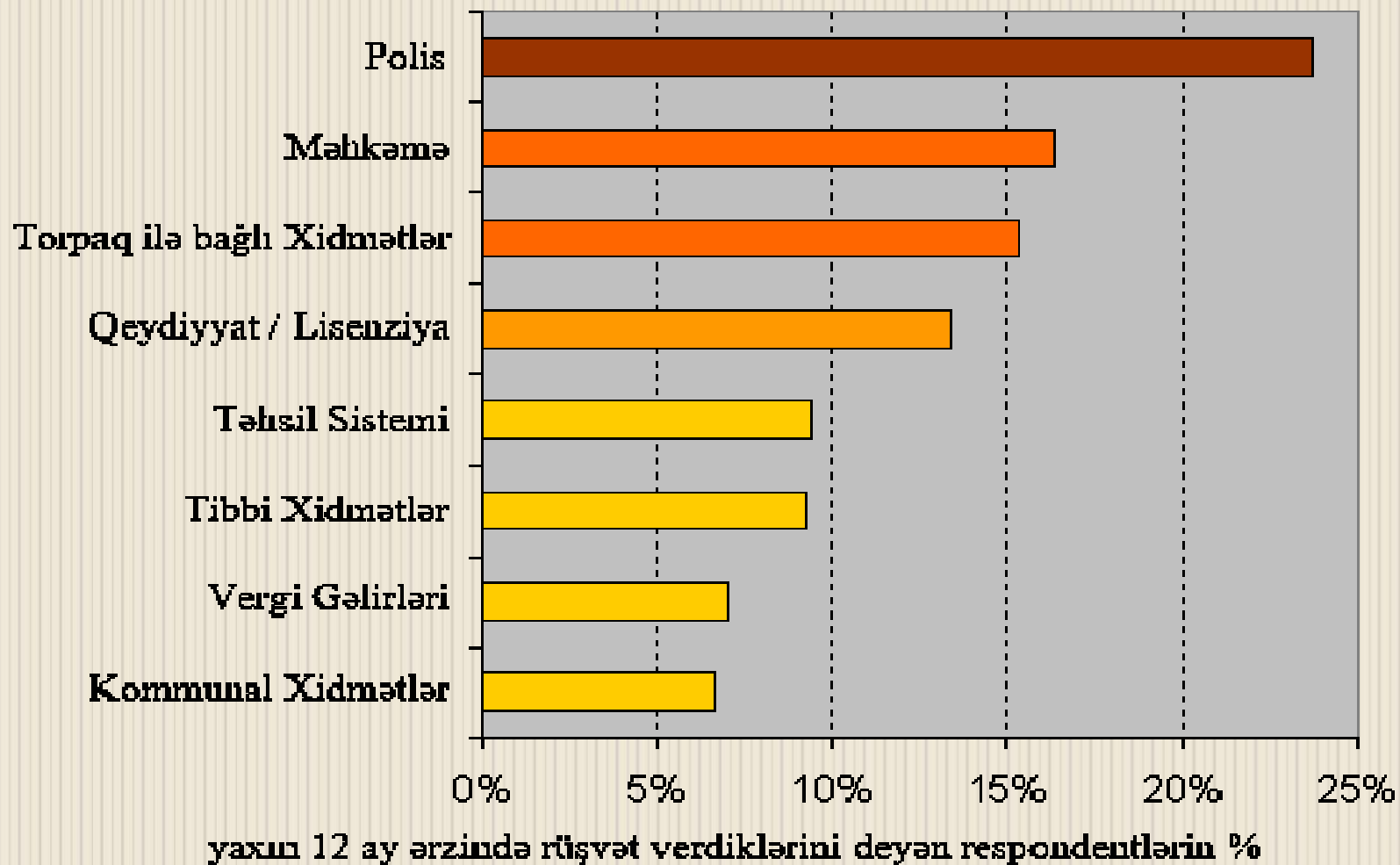
- Azərbaycan – respondentlərin 46% rüşvət verdiklərini deyirlər.
- Ermənistan – 43%, Rusiya – 31%, Türkiyə - 2%, Böyük Britaniya – 3%, ABŞ – 2%

2005-2009 illər üzrə müqayisədə rüşvət verən insanların faiz dərəcəsi, region üzrə

Xidmət üzrə aşağı səviyyəli rüşvətxorluq

Yaxın 12 ay müddət ərzində rüşvət vermiş insanların faiz dərəcəsi, xidmət üzrə

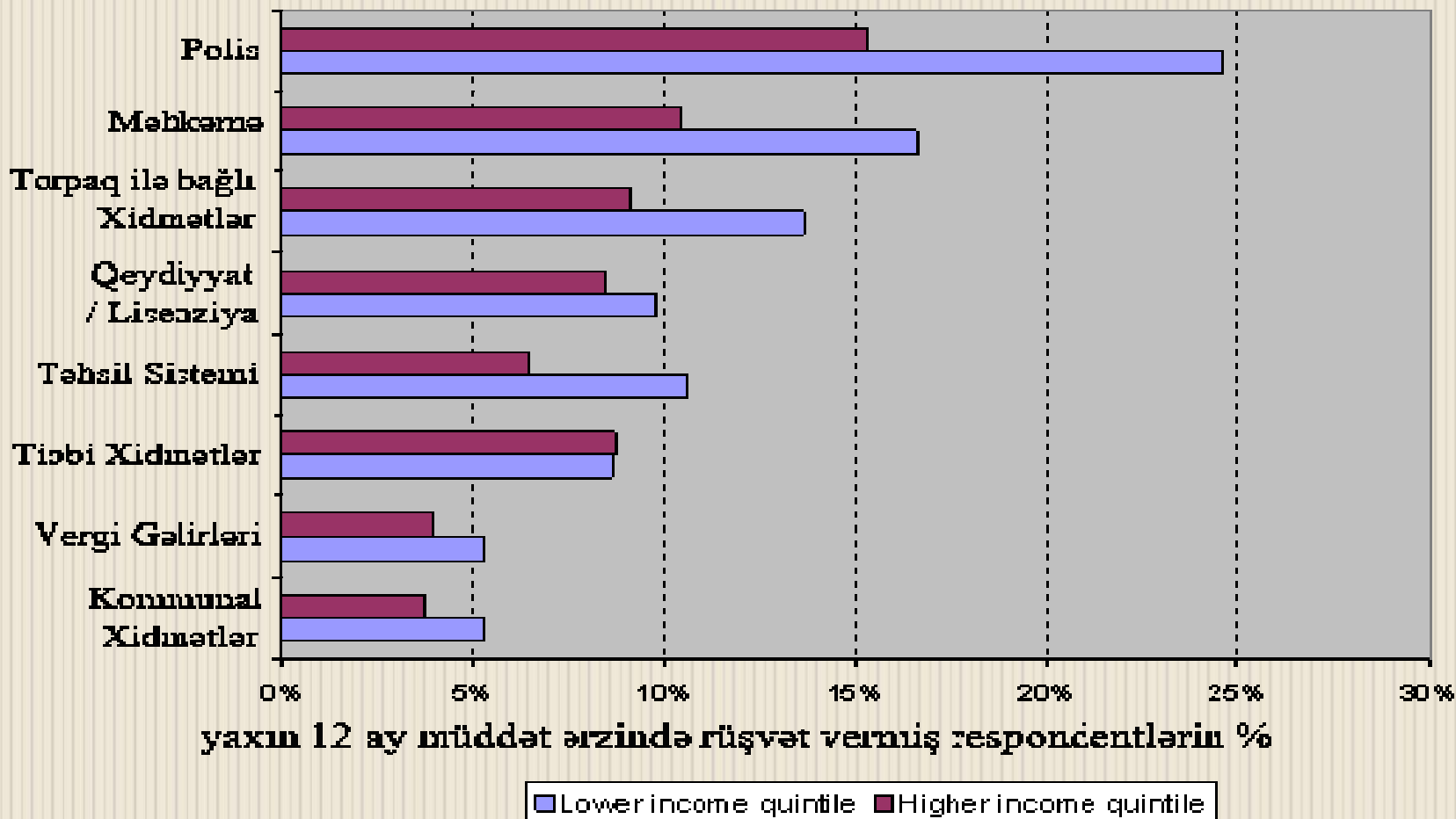

Regionlar üzrə müxtəlif təcrübələr

Sahə	Region
■ Polis	Asiya və Sakit okeanı regionu, Latin Amerika, Yeni Müstəqil Ölkələr+, Alt-Sahara Afrika regionu, Qərbi Balkan ölkələri+ Türkiyə
■ Məhkəmə	Şimali Amerika, və bir qədər az dərəcədə Asiya və Sakir okeanı regionu
■ Torpaq ilə bağlı xidmətlər	Orta Şərq və Şimali Afrika
■ Səhiyyə ilə bağlı xidmətlər	AI+

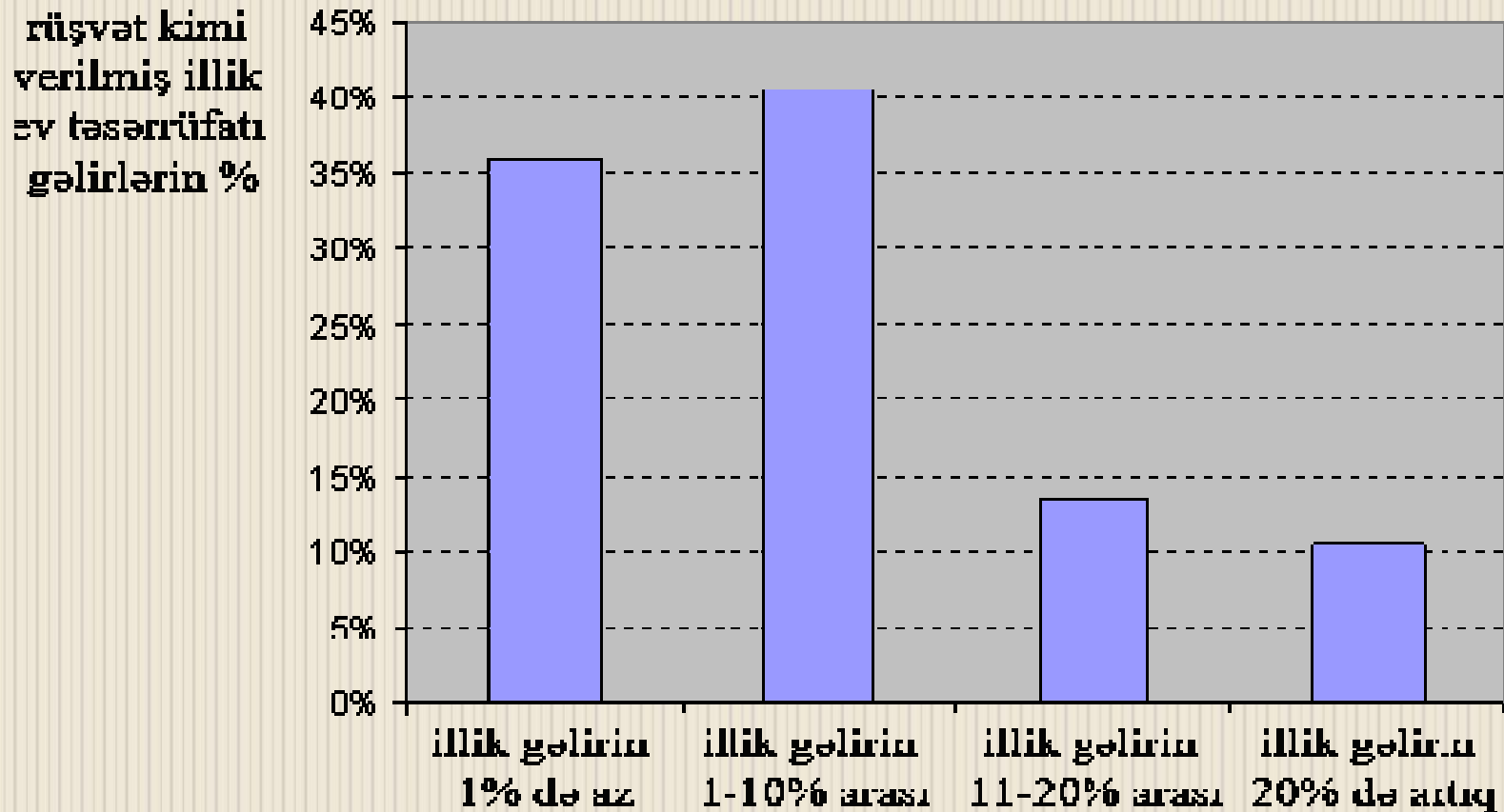
Gəlir və xidmət üzrə rüşvətin dəyəri

Yaxın 12 ay müddət ərzində rüşvət vermiş insanların faiz dərəcəsi, gəlir və xidmət üzrə

Dünya üzrə insanların aşağı səviyyəli rüşvətin dəyəri

Rüşvət kimi verilmiş illik ev təsərrüfatı gəlirlərin faizi

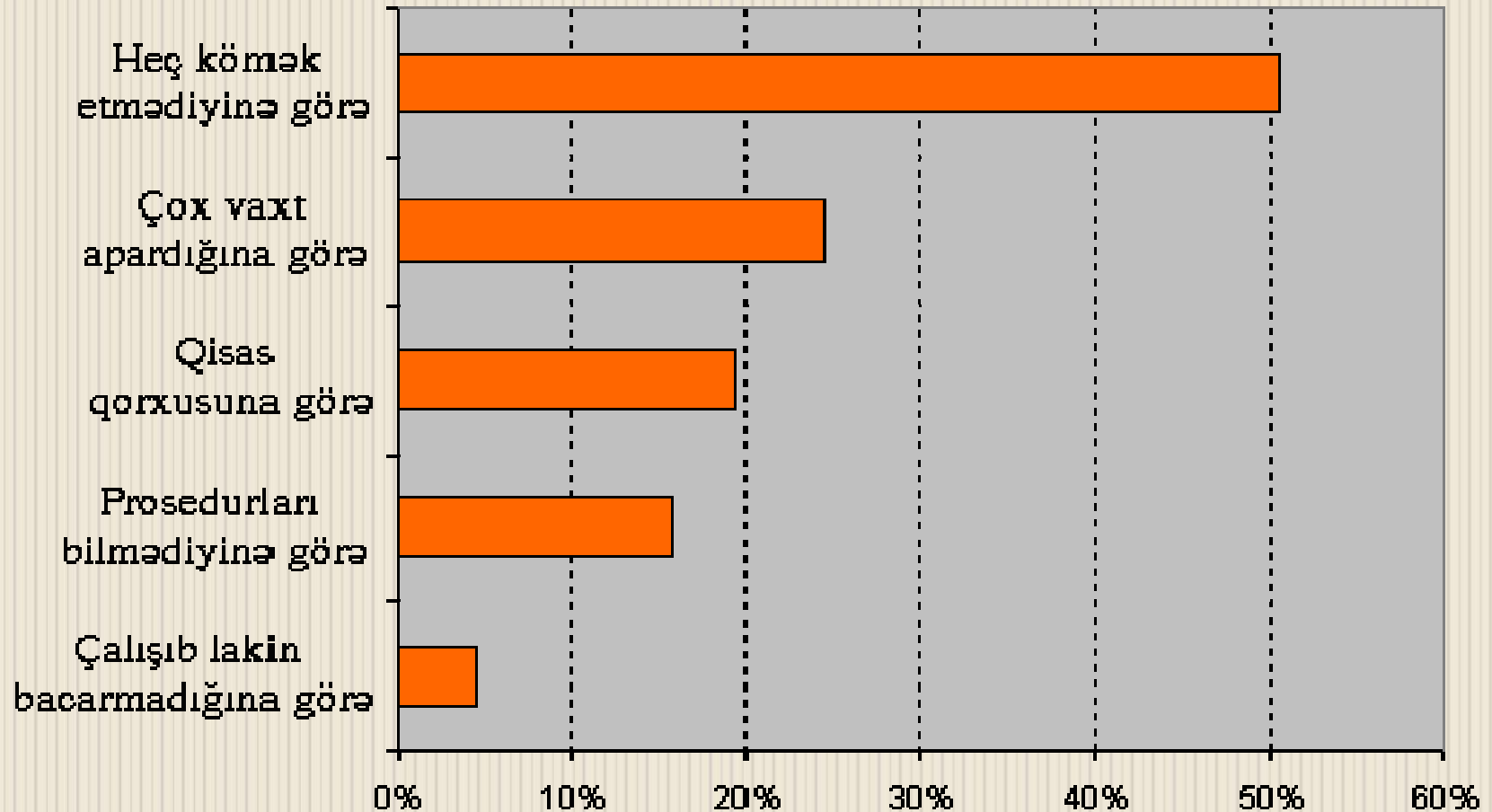
Vətəndaşların korrupsiya təcrübələri barədə xülasə

- **2009-cu il üçün olan Qlobal Korrupsiya Barometri rüşvətxorluğun səviyyəsinin dünyada hələ də yüksək olduğunu göstərir:** keçən il üçün geniş ictimaiyyətin 10% rüşvət verdiyini bildirmişdilər - Orta Şərqi və Şimali Afrika regionları üzrə orta hesabla ən yüksək xallar verildiyi bildirilir (buna uyğun olaraq Azərbaycan 46%, Ermənistan 43% və Rusiya 31% ilə ikinci qrupda yer tutmuşdular ki, Türkiyə və ABŞ 2% ilə və Böyük Britaniya 3% ilə rüşvətxorluğun səviyyəsi 6% az olmaqla beşinci qrupda yerləşmişdilər. Rüşvətxorluğun səviyyəsinin ən yüksək olması Syerra Leone ölkəsində qeyd olunmuşdur – 62%.
- Aşağı səviyyəli rüşvət təcrübələrin dünyanın bəzi regionlarında artması müşahidə olunur, xüsusilə də Yeni Müstəqil Ölkələrdə və Monqoliyada.
- Bütün dünyada rüşvət alma hallarının polisə aid olmasına baxmayaraq regionlardan regiona fərqlər vardır. Orta Şərqdə və Şimali Afrikada, rüşvətə daha çox meyilli torpaq işləri ilə məşğul olan təşkilatlardır. AŞ+ ölkələrində torpaq ilə bağlı məsələlər və səhiyyə aşağı səviyyəli korrupsiyaya daha çox uğramış sahələrdirlər.
- Ən kasıblar ən çox zərbə vurulan kimi görünür, xüsusilə də polis, məhkəmə və torpaq ilə bağlı xidmətlər ilə əlaqədar.
- Respondentlərin hər 10-dan 4-ü verdikləri rüşvətin onların orta hesabla illik gəlirlərinin 10% bərabər olduqlarını söyləmişlər.

Şikayət mexanizmlərin tətbiqi

Rüşvətlə bağlı rəsmi şikayət verməmək üçün səbəblər

... şikayət vermiş respondentlərin %

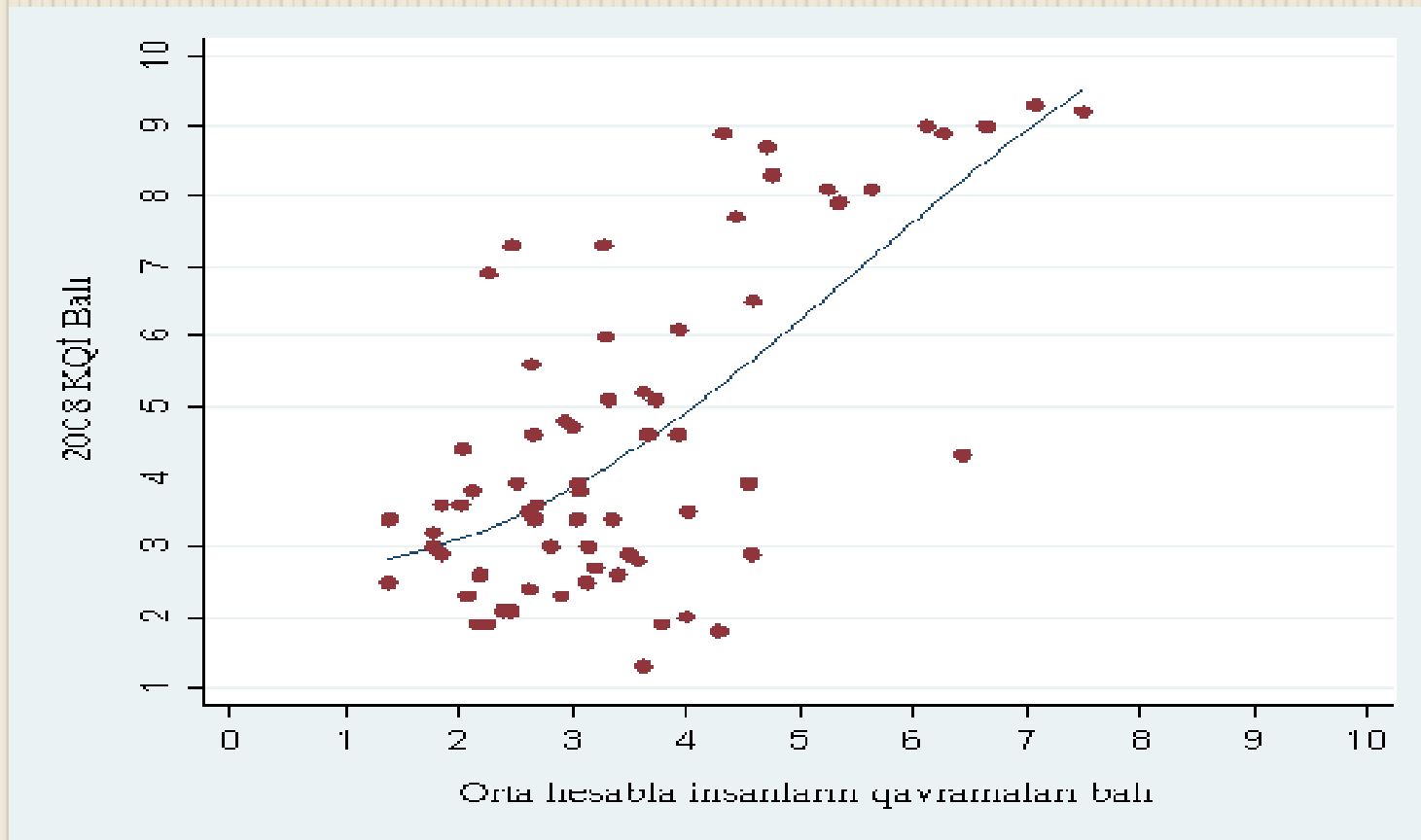

Şikayət mexanizmlərinin tətbiqi üçün xülasə

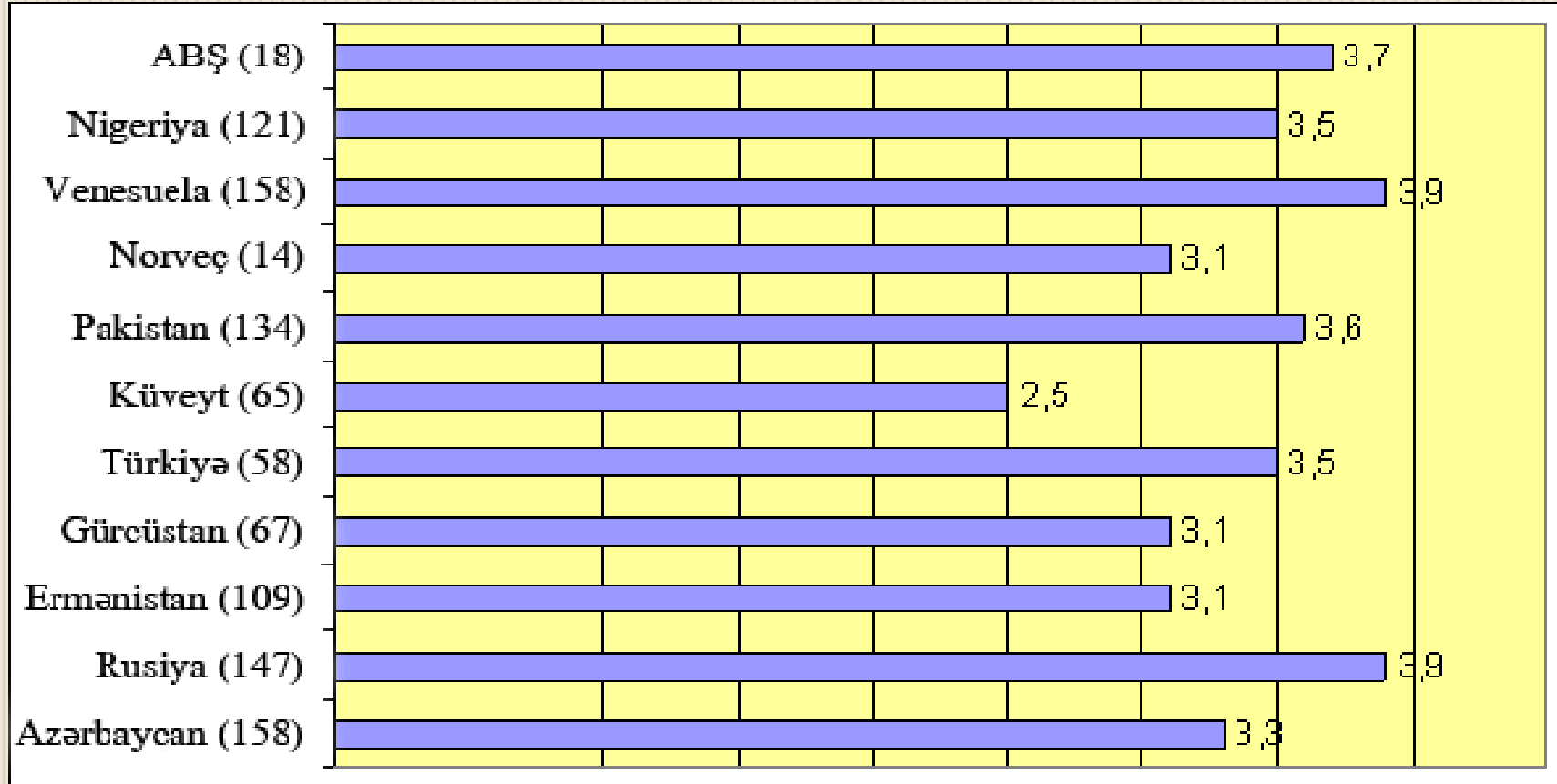
Sadə insanların korrupsiya barəsində açıq danışmaq səlahiyyətlərin olmamaları hiss olunur. Rüşvət verdiklərini bildirmiş insanların dördü-üçü rəsmi şikayət verməmişlər. İntervyu olunmuş rüşvət qurbanlarının təxminən yarısı mövcud şikayət mexanizmlərini qeyri-effektiv hesab etmişdir. Transparency International təşkilatının İctimai Maraqların Qorunması və Hüquqi Məsləhət Mərkəzləri (ALAC) layihəsi vətəndaşlara hüquqi mexanizmlərindən istifadə etməklə öz narahatlıqlarını səsləndirməyə imkanlar yaradır. Şəffaflıq Azərbaycan təşkilatının 5 ALAC mərkəzi (Bakı, Gəncə, Lənkəran, Quba və Şəkidə) 2005-ci ilin mart ayından bu günədək 18505 müraciətə xidmət etmiş və 2655 rəsmi şikayət qəbul etmişdir ki, onların 78% dövlət orqanları tərəfindən tam və ya qismən həll olunmuşdur. Bu mərkəzlərin fəaliyyəti bir neçə mənbələrdən maliyyələşdirilir: ABŞ-ın Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi (USAID), Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı (ATƏT), Böyük Britaniyanın Xarici İşlər Nazirliyi.

Ekspertlərin və sadə vətəndaşların korrupsiya barədə fikir və təcrübələrin müqayisəsi

2009-cu ilin Barometrində vətəndaşların və 2008-ci ilin Korrupsiya Qavrama İndeksində ekspertlərin korrupsiya qavramalarının müqayisəsi

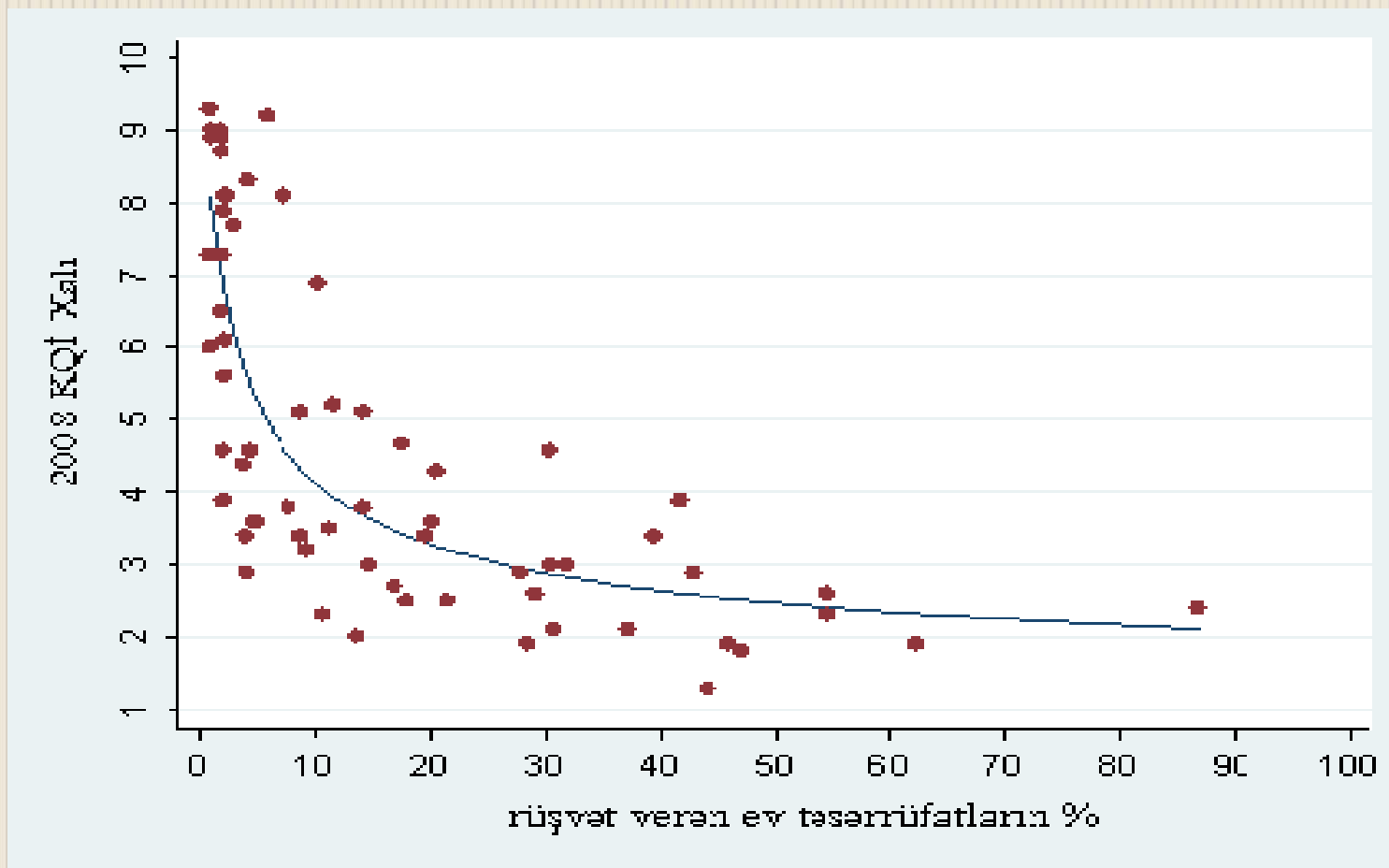
Korrupsiyaya uğramış hesab olunan təşkilatlar, ümumi nəticələr: seçilmiş ölkələrin orta hesabla xalı onların 2008-ci ilin Korrupsiya Qavrama İndeksində tutduğu sıraya qarşı

- Qeyd 1: 2008-ci il Korrupsiya Qavrama İndeksində sorğu aparılmış ölkələrin sayı – 180
- Qeyd 2: 2009-cu il Qlobal Korrupsiya Barometrində qiymətləndirmə 1 xal – korrupsiyaya uğramamış və 5 xal – korrupsiyaya daha çox uğramış arası dəyişir.

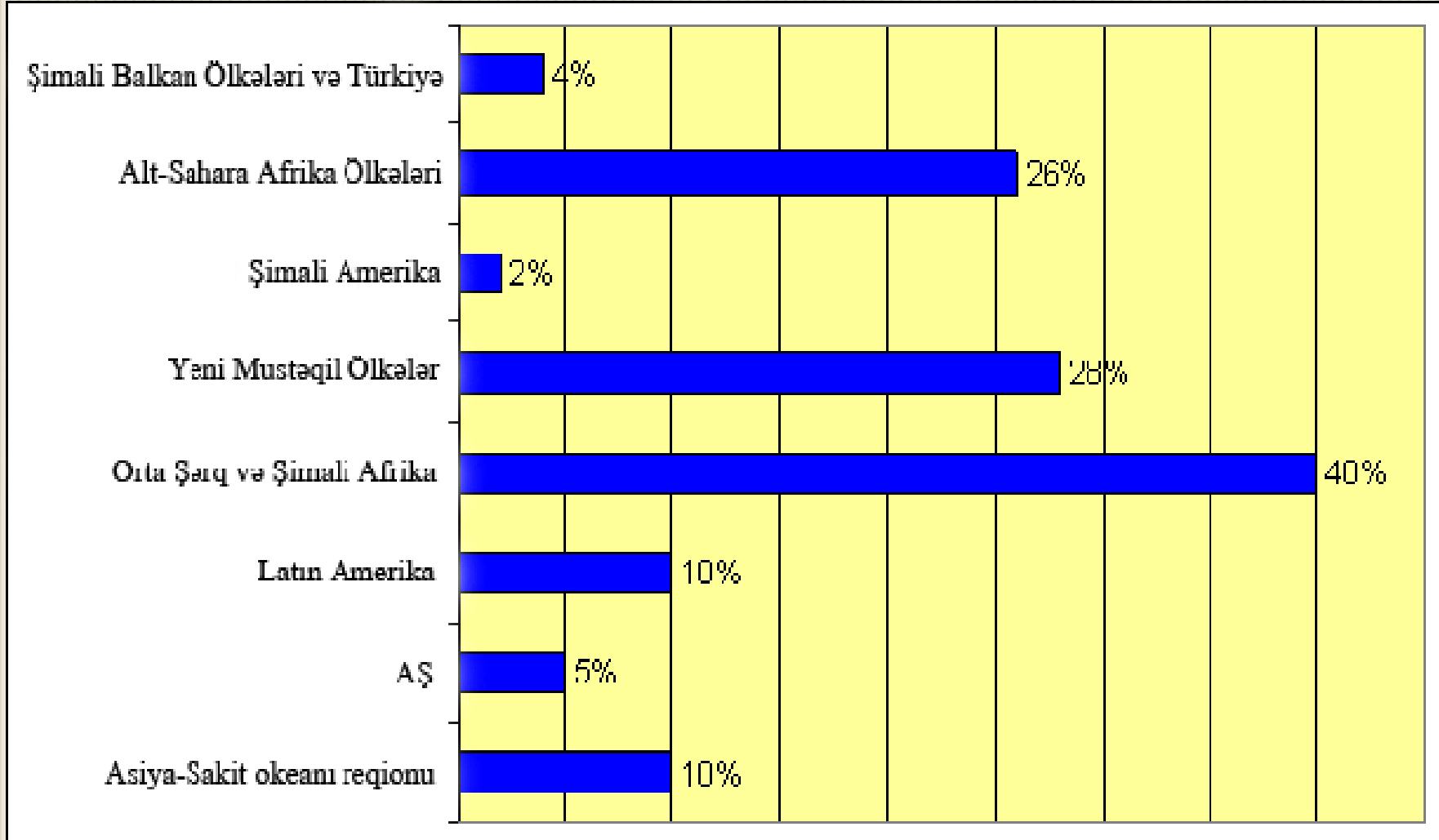
Rüşvətxorluq barədə insanların təcrübələri və ekspertlərin qavramaları

2009-cu ilin Barometrində vətəndaşların və 2008-ci ilin Korrupsiya Qavrama İndeksində ekspertlərin korrupsiya qavramalarının müqayisəsi

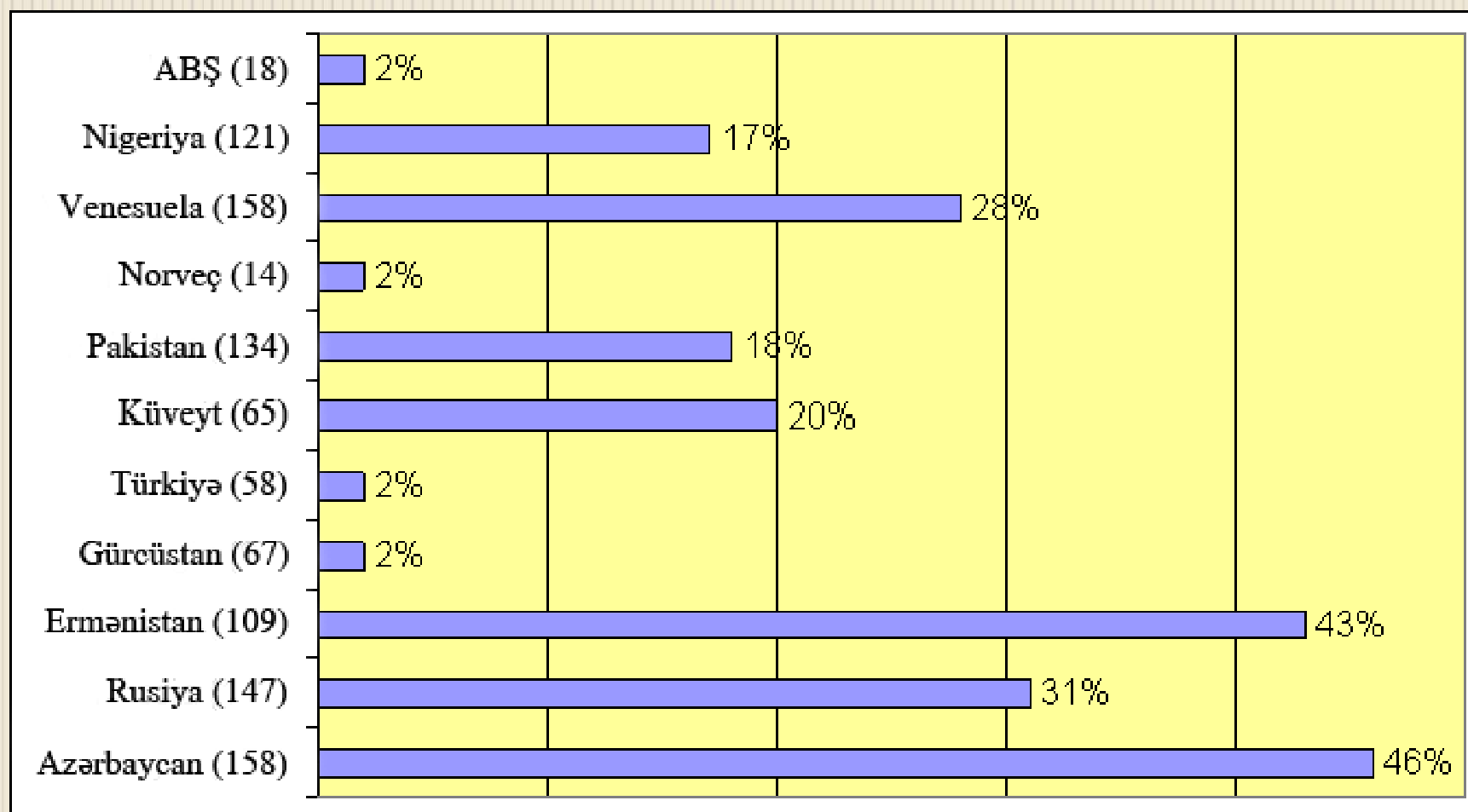

Hər bir nöqtə ölkəni təmsil edir.

Yaxın 12 ay müddət ərzində rüşvət vermiş insanların faiz dərəcəsi, region üzrə

Yaxın 12 ay müddət ərzində rüşvət vermiş insanların faiz dərəcəsi, seçilmiş ölkələrin onların 2008-ci ilin Korrupsiya Qavrama İndeksində tutduğu sıraya qarşı (2008-ci ildə sorğu aparılmış ölkələrin sayı – 180)

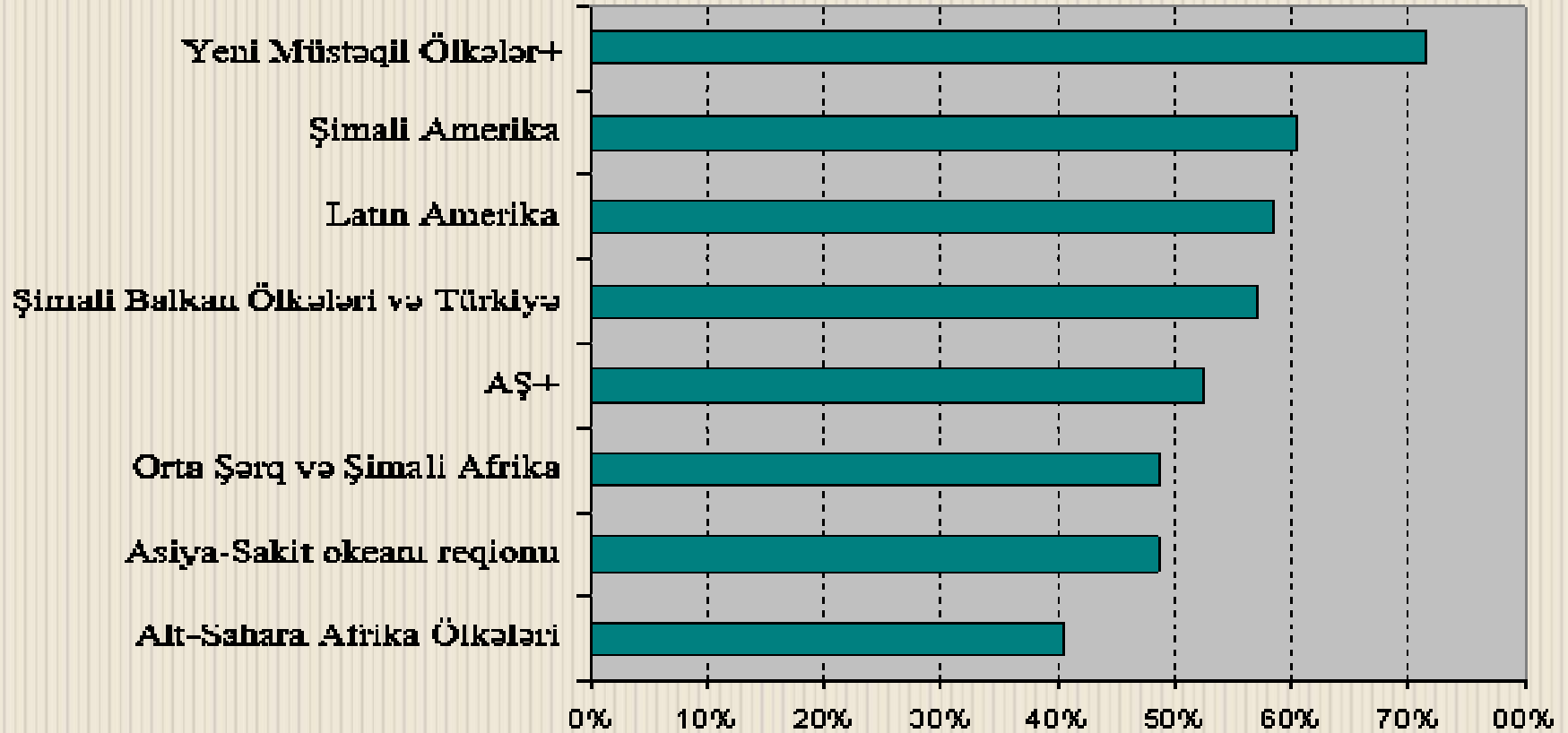
Korrupsiya barədə sadə vətəndaşların fikir və təcrübələri ilə müqayisədə ekspertlərin qavramaların xülasəsi

- Təhlil göstərir ki, **geniş ictimaiyyətlə ekspertlərin korrupsiya qavramaları arasında nisbət** vardır: Geniş ictimaiyyətin qavranmasına əsasən (2009-cu il Barometr) aparıcı dövlət qurumlarında korrupsiyanın səviyyəsi yüksəkdirsə, ekspertlərin qavranmasına da əsasən (2008-ci il Korrupsiya Qavrama İndeksi) dövlət sektorunda korrupsiyanın səviyyəsi yüksəkdir. Bu nisbətə zidd olaraq elə hallar vardır ki, fərqli qiymətləndirilir. Məsələn, Azərbaycan, Belarus, Kamboca, İrak və Küveyt kimi ölkələrdə korrupsiya barədə ictimai fikirlər ekspertlərin və investorların fikirlərindən daha mülayimdir. Buna baxmayaraq ABŞ, Türkiyə və Norveç kimi ölkələrdə tam ziddiyyət müşahidə olunur.
- Həmçinin, Qlobal Korrupsiya Barometri **aşağı səviyyəli rüşvətxorluq barədə ekspertlərin qavramalarını və insanların təcrübələrini müqayisə etməyə** imkan yaradır. Yenədə, 2009-cu il Qlobal Korrupsiya Barometrin və 2008-ci il Korrupsiya Qavrama İndeksin kəşflərini müqayisə etdikdə vətəndaşların təcrübələri ilə ekspertlərin qavramaları arasında güclü nisbət görünür. Bu nisbətə zidd olaraq elə hallar vardır ki, fərqli qiymətləndirilir. Məsələn, Türkiyə və Gürcüstan təcrübələri ekspertlərin qavramaları ilə müqayisədə daha az korrupsiya təcrübələri və daha az korrupsiyaya uğramış ətraf şəraiti göstərir. Ermənistanda isə bunun əksi müşahidə olunur.

İnsanların özəl sektor barədə fikirləri

Sizin fikrinizcə, ölkədə idarəetməni təmin etmə prosesini təhrif etmək üçün özəl sektor rüşvətxorluğu nə dərəcədə istifadə edir; *dövlətin zəbt edilməsi* kimi tez-tez istinad olunan fenomen.

Dövlətin zəbt edilməsi barədə insanların fikirləri, region üzrə

Ölkələrində özəl sektorun hökumətin siyasətlərinə, qanunlarına və qaydalarına təsir etmək üçün rüşvet verdiyini deyən respondentlərin %

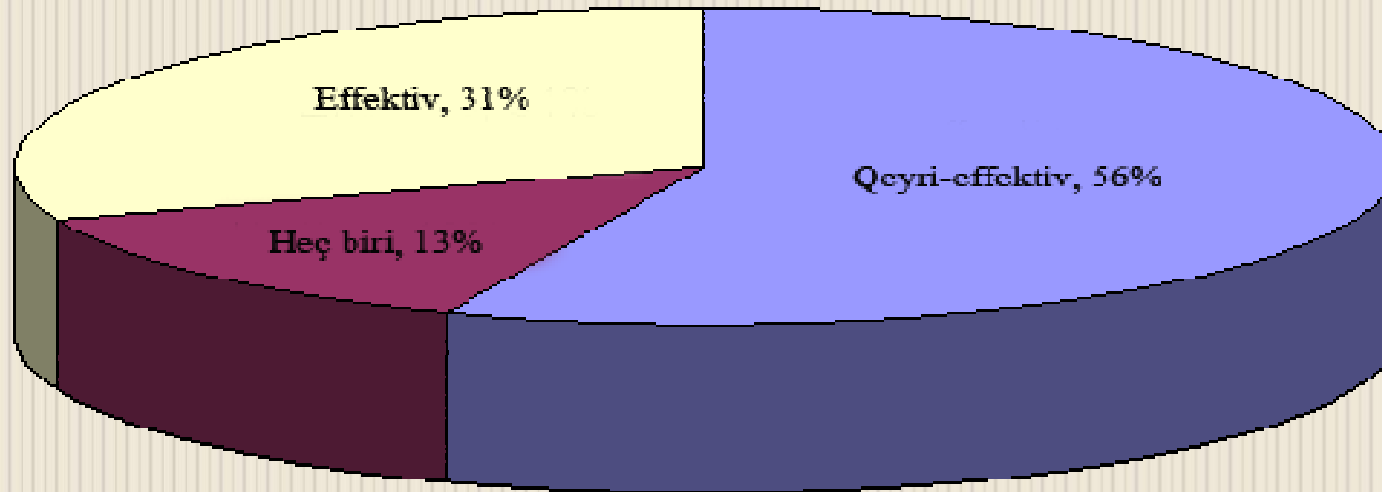
Vətəndaşların özəl sektor barədə fikirlərin xülasəsi

- **Özəl sektorda olan və özəl sektor tərəfindən törədilən korrupsiya geniş ictimaiyyətin artan narahatçılığına səbəb olub.** İntervyu olunanların yarısı özəl sektorun korrupsiya uğramasını qavrayır: yaxın 5 il ilə müqayisədə 8% gözə çarpan artım. Respondentlərin yarısından çoxu rüşvətخورluğu siyasətləri və qaydaları şirkətlərin xeyrinə formalaşdırmaq üçün istifadə etmək kimi nöqtəyi-nəzərlərini bildirdilər. Bu fenomen dövlətin zəbt edilməsi adlanır. Belə bir qavrama Yeni Müstəqil Ölkələrdə geniş yayılıb.

Korrupsiyaya qarşı mübarizədə hökumətin səyləri

Korrupsiyaya qarşı mübarizədə hökumətinizin fəaliyyətlərini necə
qiymətləndirərdiniz?

Korrupsiyaya qarşı mübarizədə hökumətin səylərin qiymətləndirilməsi,
ümumi nəticələr

Azərbaycan: 62% qeyri-effektiv, 23% heç biri, 14% effektiv

Korrupsiyaya qarşı mübarizədə hökumətin söylərin xülasəsi

Hökumətlər korrupsiyaya qarşı mübarizədə qeyri-effektiv hesab edilir – vaxt ötdükcə bu fikir bir çox ölkələrdə daimi qalır və bu fakt çox narahatedicidir. Ümumiliklə, intervyu olunmuş respondentlərin 56% antikorrupsiya tədbirləri qeyri-effektiv sayır. Azərbaycanda bu nöqtəyi-nəzərlə bölüşənlər 62%, Ermənistanda – 48%, Türkiyə və Rusiyada – 52% və ABŞ-da – 73% təşkil etmişdir. Ən məyusedici cavab isə İsrail respondentlərindən gəlmişdir – 86% və hökumətin söyləri ən yaxşı sayan Singapur respondentləridir – intervyu olunanların 4% hökumətin antikorrupsiya tədbirlərini qeyri-effektiv sayır. Lakin vaxt ötdükcə dəyişikliklər baş verir. Xüsusilə Qərbi Balkan ölkələrində və Türkiyədə insanlar hökumətlərinin söylərinin ya qeyri-effektiv ya da bu söylərin olmaması üzündən daha ümitsiz görünür, buna baxmayaraq, əksinə, Yeni Müstəqil Ölkələrdə və Şimali Amerika ölkələrində hökumətlərinin antikorrupsiya söylərinin effektiv olmasına inanan insanların sayı 2007-ci ildən 2009-cu ilədək artmışdır.

DIQQƏTİNİZƏ GÖRƏ TƏŞƏKKÜR EDİRİK

Samir Əlibəyov
PR və Media Mütəxəssisi
Şəffaflıq Azərbaycan

Rəna Səfərəliyeva
“Şəffaflıq Azərbaycan” IB
İcraçı Direktor